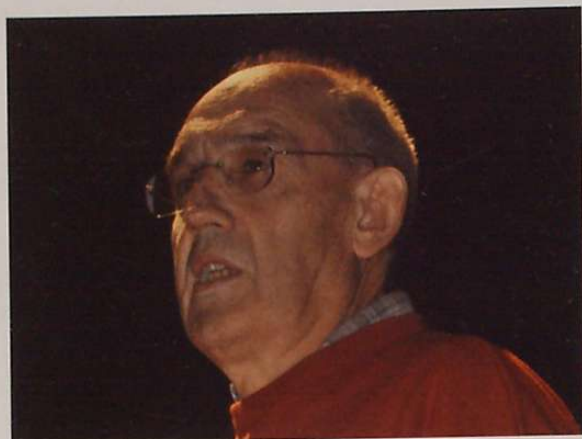

“Erritmoa, kazetariaren...”

liburuaz

Arg: Hernaniko KRONIKA

• Jexux Izagirre Portillo

Amodio kronikoa, lorategi botanikoan.

Kostatu egiten da sinestea ere; baina egia da, hala gertatu zen. Zin dagit. Oraindik begietan daukat zer ikusi nuen, eta, oraindik belarrietan daukat zer entzun nuen... Ni, askotan bezala, *Gure Borda* parkera joana nintzen, nire paseotxoia egitera. *Insignis* pinu ederraren azpitik pasatuta, *ginkgo biloba* zaharrarekin egin nuen topo, ohi bezala; baina, oraingoan, hostoek bazuten halako urre zaharraren kolorea. Eta, orduan, bat batean, hor ikusten dut bikote bat, ur putzuaren eskuinteko aldean dagoen eserlekuan eserita, bat bestearen alboan. Esan liteke, nenufar loreak ikustearren jarri zirela txoko hartan. Bien artean izango zituzten ehun eta hirurogei urte (gutxienez), oker handirik gabe. Aitonak bazituen betaurreko handiak jantzita, botila-ipurdiaren kristalekin. Amonak ahots gora egiten zion hitz, poliki eta astiro, den-dena ulertu ziezaion. Eta, (hau ezustekoa) hona non ari zaion irakurtzen paper zuri handi bat, ozen-ozen, leun-leun: *Hernaniko KRONIKA*. “Larunbat honetan ‘Temblores’ rockabillya, Bodegan”. Bai. Zerbait badu Kronikak.

Memoria eta erritmoa.

Memoria galtzen hasten zaigunean jaten gure buruko disko gogor hori, ez zaigu gauza handirik geldituko (borragoma lan horren eraginez), ez bada txikitako zenbait kanta...

Orain, hori horrela delarik ere, galdera litzake ea zer garrantzi izan lezakeen erritmoak, idatzi batean.

Hura tantoa! Hor doa Irujo korrika txiki bat eginez sakea jotzera. Berasaluzek lau pauso aurrera, eta sota-manoz ekarri. Irujok besagainez eman. Besteak bolea luzea. Irujok bolea motz-motzean. Berasaluzek biak jo. Beste biz erantzun Irujok. Hemen dator korrika Berasaluze... altxa, eta dejada. Txapagainekoa Irujok. Gantxoia ezkerrez Berasaluzek zabalera. Irujo abiatu, eta... aulki tartetik altxa behar izan du jendeak pilotaria.

Hemendik urte batzuetara, irakurlea ez da gogoratuko, ziur aski, ez nork egin zuen tantoa, ezta (beharbada) pilotariak zein zirenik ere. Baina, esango nuke, gauza bat bederen geldituko zaiola disko gogorrean iltzatuta: erritmoa. Alegia, erritmo bizian jokatu tako tantoa zela. Bestela esanda, kazetariak transmititu egin du erritmoaren sentsazio hori, bere idazkera dela medio.

Delibes eta Bautista Goikoetxea.

Sagardo edan erraza aise edaten da. Gauza bera gertatzen da hitz errazez osatutako testuarekin.

Aurten ez da izan sagarrik; lorea erakutsi zuen, baina eguraldiak bota egin zion.

(Bautista Goikoetxea)

Zienta bat esaldi baino gehiago badira liburuan, tankera horretakoak. Poesia usaina eta dena dute. Eta poesia beti da maila handiko hizkera: jaso a alegia. Hizkera izan daiteke, hortaz, erraza eta aldi berean jaso. Literaturan bada idazle oparorik bi ezaugarri horiek ezkontzen saiatzen denik. Adibidez, Delibes idazle **castellanoa**. Hura **Castillan**, herriz-herriz ibiliko zen hitz errazaren bila, gu perretxikotan bezala. Harentzat hitz erraza zen... ziza horia, edo ontto beltza, edo... urre gorria.

Orain, erritmo aldetik, zalantzarik gabe, askoz ere gehiago korritzen du hitz errazak (leunagoa da-eta), eta ez hitz gogor, bihurri, eta mihia korapilatze besterik balio ez duten hitz horiek. Segituan igartzen da testu batean non dauden pilatuak hitz gogorrak: irakurtzen hasi, eta non katramilatzen zaren, hortxe duzu hitz gogor jendea.

Altzo eta Lizardi.

Misteriorik handienetakoa da kontalariekin gertatu ohi dena. Kontalari egokiak ez du aspertzen. Behin eta berriro entzunagatik kontakizun bera kontalari berberari, berriro entzun egingo dio hurrengo batean, adi-adi, lehengo entzule berberak. Hortaz, hizkuntza kontuetan, dena ez da mezua transmititzea, eta informazio berria jasotzea. Kontalarien kasuan, esan dugun legez, badakigu zer kontu-zahar esango digun, eta halere kontalari hari berari entzun nahi. Entzun kontalari honi:

*«Pagoagan egiten genituen enkar-guak, eta denak zorrak genituen. 55 duro uste dut. 55 duro orduan diru asko zen! Pagatzeko dirurik ez, eta gure aitak hangoari: -Besteik ez bada, behia! Behia emango dizuegu! Eta handik hurrengo egunean behiaren bila. Eta behiaren bila **badatoz**, eta hain zuzen, behiak pixa odoletan egiten... Gaitza zeukana; eta hurrengo egunean behia entregatu. Eta berriz ere zorra. Ez dakit noiz pagatuko ziren. Bukaeran, seguru asko»*

(Luis Marko Otxotorena, *Altzo*).

Kontalari ofizioa ondo ikasi behar da, halako kontakizuna egiteko. Gainera hor ez da esaldi luzerik. Eta horrek bizitu egiten du kontakizuna. Azken finean kontakizuna zera baita: **zaldi odol-hutsa**, trotean; eta ez estatua odol-hustua, hanka geldian.

Xabier Lizardi kazetariak zioen, euskarak gorroto diola esaldi luzeei. Euskarak ez dakit baina, kontalariok bai behintzat.

Italo Calvino eta Patas.

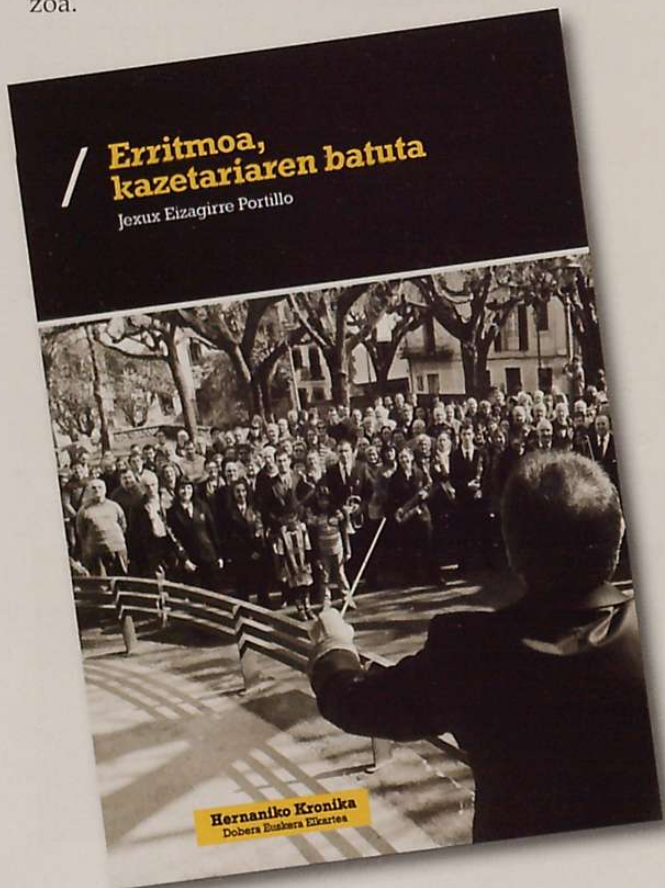
Juan Antonio Erdozia, *Patas* kuranderoak esandako pasadizoa dugu hau:

*Behin, bat etorri zitzaidan ukendu bila, eta, handik denbora batera berri-
riz. Eman nion ukendua oster, eta
"¿Qué me das, el de las almorrana-
nas?" esan zidan. Hemen jendeak
ederki probatzen ditu gauzak!*

Halako kontalariak duten abildadeaz, ederki konturatu zen Italo Calvino bat (gal-
detu interneten zein den).

*"Garai batean, kontu zaharrek eraka-
rri baninduten, ez zen izan tradizio
etnikoarekin leiala izan nahi nuelako
[...], baizik eta jakin nahi nuelako
zer-nolako estiloz eta egituraz konta-
tzen diren kontu-zaharrak; zer-no-
lako erritmoz, ekonomiaz eta logika
errazez".*

Orain badakizue zergatik jarri dugun (libu-
ruaren atzeko azalean) kuranderoaren pasadi-
zoa.

Aristoteles eta Txirrita.

Esana dugu kontalariak ez dutela esaldi lu-
zerik egiten. Bertsolariak neurtu behar izaten
ditu bere hitzak, musikaren arabera. Horretan
ere Txirrita maisuari entzun behar:

*Jaungoikoaren farolak dira ilargia
(e)ta e(g)uzkiaaaaargitasuna bialdu
zigun lehenbiziko hegaztia".*

Alegia, 36 silaba dira muga, edo neurririk
luzeena, Txirritaren kasuan. Ba, kontalariak
ere berdintsu jokatu ohi du. Esan nahi baita,
kontalariak, muga hori baino lehen, eten bat
egingo duela, edo tonua aldatu, edo dena dela-
koa. Entzun besterik ez dago *Altzo* eta *Patas*
bezalako kontalariak. Beraz, muga hori gaindi-
tuz gero, tentuz ibili beharko du kazetariak, ez
badu irakurlerik bidean galdu nahi. Kontala-
riok erabili ohi duten neurri kontu horretan
ere ez dugu polbora asmatu. Aristoteles filoso-
foak zioenez, idazle batzuei gozo-gozo irakur-
tzen zaie; izanez ere, "neurri baten barruan an-
tolatzen dituzte esaldiak, bertsoegileek legez".

Argi dago, beraz, erritmoak ez duela zeri-
kusirik euskalkiarekin. Izanez ere, erritmoz
idaztea da, belarriari erreparatuta idaztea; edo
Goizuetan dioten bezala "letxe pixkobatekin"
idaztea.

Arg: Hernaniko KRONIKA